

Institutionen för hälsovetenskap

**Att möta flickor i grundskolan som lever i en
hederskultur -Skolsköterskors erfarenheter av
hälsofrämjande insatser.**

Liza Zöögling & Awas Babur

**Examensarbete i omvårdnad på avancerad nivå
Specialistsjuksköterskeprogrammet
Intuitionen för Hälsovetenskap
Vårterminen 2021**

Titel: Att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur – Skolsköterskors erfarenheter av hälsofrämjande insatser.

Författare: Liza Zöögling & Awas Babur

Institution: Institutionen för Hälsovetenskap, Högskolan Väst.

Kurs: Examensarbete i Omvårdnad, avancerad nivå, 15 högskolepoäng.

Handledare: Henrik Eriksson

Examinator Britt Hedman Ahlström

Sidor: 32

Maj, 2021

Title: Meeting girls in primary school who live in an honor culture - School nurses experiences of health-promoting initiatives.

Author: Liza Zöögling & Awas Babur

Department: Department of Health Sciences, University West

Course: Degree Project in Nursing, Specialist Nursing, 15 HE credits

Supervisor: Henrik Eriksson

Examiner: Britt Hedman Ahlström

Pages: 32

May 2021

Sammanfattning

Bakgrund: Tusentals kvinnor och flickor mördas årligen på grund av heder internationellt och det är oftast av manliga släktingar för att återta hedern för familjen. Socialstyrelsen beskriver hedersrelaterat våld en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Elevhälsoteamet på skolan har ett ansvar att identifiera barn som far illa eller som är i riskzon. Hederskultur bland flickor i grundskolan kan utmärka sig på olika sätt, det kan uppstå situationer där flickor inte får delta i olika aktiviteter i skolan på grund av att de blivit tillsagda av sina föräldrar att de inte får, simundervisning är vanligt förekommande exempel. Skolsköterskan har en betydelsefull roll i att via hälsosamtalet kunna identifiera flickor som lever i en hederskultur och ge stöttning och vägledning. **Syfte:** var att beskriva skolsköterskans erfarenheter av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur. **Metod:** Studien är en empirisk studie utifrån en kvalitativ design med induktiv ansats. Semistrukturerade intervjuer genomfördes där totalt sex stycken deltagare intervjuades. Databasinsamlingen analyserades utifrån en kvalitativ innehållsanalys. **Resultat:** Resultatet visade att hälsosamtalet är ett viktigt verktyg för att kunna identifiera flickor som lever i en hederskultur. Att ge stöttning till flickorna i skolan som lever i en hederskultur är viktigt och kunde innebära tjejgrupper, där flickorna fick möjlighet att diskutera om normer och värderingar kopplat till hederskultur. Samarbete med hela elevhälsoteamet, lärare och socialtjänst framkom vara viktigt och ett måste för att kunna arbeta hälsofrämjande. **Slutsats:** För att kunna hjälpa flickor i grundskolan som lever i en hederskultur krävs det att samtliga professioner i skolan erhåller utbildning inom ämnet. Med ett fungerade samarbete kan flickorna tidigt identifieras och erbjudas stöttning och vägledning. Författarna anser att vidare forskning behöver tillämpas inom området.

Nyckelord: Elevhälsoteam, flickor, grundskola, hederskultur, hälsosamtal, skolsköterska.

Abstract

Background: Thousands of women and girls are murdered every year because of honor, it is often by male relatives to regain the honor of family. The National Board of Health and Welfare describes honor-related violence violations of human rights. The student health team at the school has a responsibility to identify children who are doing badly or who are at risk. Honor culture among girls in primary school can be distinguished in different ways, there may be situations where girls are not allowed to participate in different activities in school due to being told by their parents that they are not allowed, swimming lessons are common examples. The school nurse has an important role in being able to identify girls who live in an honor culture through the health conversation and provide support and guidance. **Aim:** The aim was to describe the school nurse's experiences of meeting girls in primary school who live in an honor culture. **Method:** The study was an empirical study based on a qualitative design with an inductive approach. Semi-structured interviews were conducted where a total of six participants were interviewed. The data collection was analyzed on the basis of a qualitative content analysis. **Results:** The results showed that the health conversation is an important tool for being able to identify girls who live in a culture of honor. Giving support to the girls in the school who live in an honor culture is important and could involve girl groups, where the girls had the opportunity to discuss norms and values linked to honor culture. Cooperation with the entire student health team, teachers and social services emerged to be important and a must in order to be able to work to promote health. **Conclusion:** In order to be able to help girls in elementary school who live in an honor culture, it is required that all professions in the school receive education on the subject. By a working collaboration, the girls can be identified early and offered support and guidance. The authors believe that further research needs to be applied in this area.

Keywords: Girls, health talks, honor culture, primary school, school nurse, student health teams.

Populärvetenskaplig sammanfattning

Titel: Att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur -Skolsköterskors erfarenheter av hälsofrämjande insatser.

Bakgrund: Hedersförtryck är något som förekommer både internationellt men problematiken finns även här i Sverige. Hederskultur beskrivs som ett förhållningssätt där synen på flickor och pojkars roller och uppdrag inom familjen, även samhället i stort och tillvaron. Detta leder till att flickors självständighet begränsas och utgår ifrån att leva utifrån en fasad av oskuldsfullhet. Att leva i en hederskultur kan leda till besvär som psykisk ohälsa och även en upplevelse av ensamhet om individen väljer att bryta sig loss från familjens hedersförtryck. Skolsköterskan har en viktig roll i skolan, utifrån hälsosamtal kan flickor i grundskolan som lever i en hederskultur identifieras. För att kunna erbjuda dessa flickor rätt hjälp behövs kunskap och utbildning inom ämnet till alla professioner i skolan och även ett fungerande samarbete. *Syfte:* Syftet med denna studie var att beskriva skolsköterskors upplevelse av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur. *Metod:* Studien är kvalitativ där intervjuer med sammanlagt sex stycken skolsköterskor genomfördes. *Resultat:* Resultatet visade att hälsosamtalet är ett viktigt verktyg skolsköterskorna har för att kunna identifiera flickor som lever i en hederskultur. Det framkom även att stöttning och rätt hjälp till flickorna är mycket viktigt, för att detta skall kunna ges behövs ett fungerande samarbete med alla professioner i skolan även aktörer som socialtjänst. *Slutsats:* Det krävs enormt mycket mod för flickor som lever i en hederskultur att vilja ta sig ur den situation de lever i. Med kunskap och utbildning om hederskultur kan skolsköterskan i samarbete med elevhälsoteamet hjälpa dessa flickor med vägledning och stöttning. *Förslag på klinisk tillämpning:* I resultatet framkom det att hela elevhälsoteamet och även pedagoger på skola behöver utbildning om hederskultur för att kunna hjälpa de flickor som är utsatta. Skolsköterskor kan ibland uppleva en utmaning i att hjälpa flickor som lever i en hederskultur då dessa flickor inte alltid vågar berätta om sin situation. Med tjejgrupper och vägledning där diskussion kring normer och mänskliga rättigheter tas upp kan en tankegång och en reflektion hos flickorna skapas som förhoppningsvis kan leda till att de öppnar upp sig och tar emot den hjälp som erbjuds. Författarna ansåg att det var viktigt att fördjupa sig i detta fenomen då det är ett underbeforskat område.

Tillkännagivande

Författarna vill tacka de informanter som deltagit i vår studie, även ett stort tack till vår handledare som givit oss vägledning och stöttning under arbetets gång.

Inledning	1
Bakgrund.....	1
Hedersrelaterad problematik i samhället.....	2
Hedersrelaterad problematik i skolan.....	3
Elevhälsans roll.....	5
Skolsköterskans roll	5
Hälsosamtals betydelse.....	6
Identitetsutveckling	7
Hur mår barn och ungdomar i Sverige idag?	7
Teoretisk ram.....	8
Transitionsteori.....	8
Problemformulering.....	9
Syfte	10
Metod.....	11
Design.....	11
Kontext	11
Urval	11
Datainsamling	12
Analys	13
Etiska övervägande.....	15
Resultat.....	15
Att identifiera flickor som lever i en hederskultur	16
Hälsosamtal som verktyg.....	16
Identifiera tecken.....	16
Utmaningar med att identifiera	17
Begränsningar i flickans vardag.....	17
Att ge stöttning till flickorna.....	18
Tjejgrupper i skolan	18
Ge information som stöttning	18
Föräldrarnas betydelse	19
Att samarbeta med andra aktörer	19
Elevhälsoteamets samverkan i skolan.....	19
Skolsköterskans syn på utbildning angående heder.....	20
Samverkan med andra aktörer	20

Diskussion	21
Metoddiskussion	21
Genomförande av datainsamling	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Metodval	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Förförståelse.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Datamättnad	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Resultatdiskussion	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Klinisk tillämpning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Slutsats	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Referenser	28

Inledning

Hedersrelaterat våld är enligt Socialstyrelsen (2007) en kränkning av de mänskliga rättigheterna och de flesta definitionerna uttrycker liknande innebörd. Kränkningarna är bland annat rätten till självbestämmande över sin sexualitet och kropp även i val av partner. Socialstyrelsen (2019) skriver att ämnet kan ses som ett paraplybegrepp som innefattar våld och förtryck som utförs för att familjemedlemmar ska kunna kontrolleras samt syftar till att vidmakthålla släkten eller familjens heder (Socialstyrelsen 2019). Tusentals kvinnor och flickor dödas varje år internationellt på grund av heder, det är oftast av manliga släktingar och för att återta hedern för familjen. Det är stor osäkerhet i förekomst och mörkerantalet är högt (Hussein 2017). Socialstyrelsen (2007) beskriver att insatser mot hedersrelaterat våld inte fick sin start i Sverige förrän 2002 då mordet på Fadime Sahindal begicks. Denna händelse fick statsmakten att göra tydligt att ingen har rätt att kränka andra människors mänskliga rättigheter på grund av en viss tradition, kultur eller religion.

Förenta nationernas barnkonvention blev 1 januari 2020 lag i Sverige. Genom att förena barnkonventionen i svensk lag lyfts barnens rättigheter fram (Regeringskansliet 2020). Artikel 2 i barnkonventionen tar upp att alla barn är värda lika mycket och får ej diskrimineras på grund av etnicitet, politisk uppfattning eller religion. Barnkonventionen tar upp i artikel 24 att arbeta mot att upphäva traditionella sedvanor som syftar till att påverka barnets hälsa negativt (Unicef 2020).

Skolsköterskas roll har förändrats över tid och gått från att vara specialiserad för att förhindra ohälsa till att verka hälsofrämjande. Det hälsofrämjande arbetet ger skolsköterskan en möjlighet att identifiera ohälsa hos elever, speciellt vid bokade hälsosamtal även vid besök som sker spontant (Morberg 2012a).

Bakgrund

Först tar vi upp hedersproblematik i samhället i stort, samt betydelse. Sedan tar vi upp hedersproblematik i skolan och skolsköterskans, elevhälsoteamet och hälsosamtals betydelse. Som avslutning även lite om ungdomars hälsa idag och identitet.

Hedersrelaterad problematik i samhället

Enligt Hussein (2019) är hederskultur ett förhållningssätt angående synen på flickor och pojkars roller och uppdrag i familjen, även samhället i stort och tillvaron. Genom att flickor och pojkar har olika förväntningar på sig skiljer sig uppfostran mellan könen. Regeringen (2017) beskriver våld och förtryck kopplat till heder uppkommer ur heteronormativa och patriarkala strukturer. I dessa miljöer görs begränsningar för individen på grund av familjen i en hederskontext. Individens handlande påverkar i stor utsträckning hela familjen, genom detta påverkas flickors sätt att leva genom kontroll av till exempel klädsel, vänskapskrets och giftermål. Hussein (2019) beskriver även att kontrollen av kvinnor är central, specifikt när det kommer till att uppfostra flickor och rätta till deras oönskade handlanden. Detta beteende normaliseras i flickornas vardag, och därmed fortsätter hederskulturen att genomsyra släktledet. Genom detta förhållningssätt begränsas flickors självständighet, de skall upprätthålla en fasad av oskuldskraft. Pojkars uppfostran riktar sig istället mot att representera familjen i pappans roll. Schlytter och Rexvid (2016) beskriver att pojkar har fler fördelar under uppväxten gentemot flickor. Pojkar har mer makt samt privilegier och systrar bör lyda bröders vilja.

Gahdimi och Gunnarsson (2019) menar att kravet på oskuld inte endast innefattar den fysiska återhållsamheten utan är även kopplad till flera inskränkningar i flickors vardag och minskar deras handlingsutrymme. Schlytter och Rexvid (2016) beskriver att pojkar har en central roll i att bevara det hedersrelaterade systemet för kontroll av flickor och kvinnor i deras närhet där kontrollen av systemen är av särskild vikt. Systrar kontrolleras i skolan, hemmet och på fritiden. Pojkars kontrollerande beteende mot systrar eller närstående flickor kan upplevas som omsorg, att en bror följer med till tandläkare, alltid väntar utanför skolan vid dagens slut eller följer med på utflykter med klassen. Detta kan vara ett tecken på betydande kontroll av flickan. Pojkar blir även kontrollerade i sammantäckning av närstående kvinnor och män. Socialstyrelsen (2014) beskriver att både flickor och pojkar blir utsatta för hedersproblematik, de som är hårdast drabbade är transpersoner, homo- och bisexuella personer. Att bli utsatt för hedersförtryck kan ge långvariga besvär som till exempel ångest, sömnsvårigheter, anorexi, depression och PTSD. Det kan även skapa en stor ensamhet då en person bryter med hela sin familj och den personen kommer att behöva många insatser från olika aktörer i samhället. Jämställningsmyndigheten (2020) beskriver att de som utövar dessa handlingar mot flickorna kan vara samma individ gång på gång men det kan även vara olika personer inom släkten eller någon med likadan bakgrund.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan dels vara mord eller våld men kan även vara övergrepp, kränkning och utfrysning.

Enligt SOU (2018) yttrar sig det hedersrelaterade förtrycket även i tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning. Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2011) beskriver att kvinnlig könsstympning är förekommande i ett trettio-tal länder i Afrika, Asien och mellanöstern i varierande grad. Ingreppet är inte religiöst i den bemärkelsen att det skrivs i till exempel Bibeln eller Koranen utan varje enskild grupp som utför ingreppet har sina egna motiv. Det är kvinnor som utför ingreppet och kvinnor som upprätthåller traditionen genom att bestämma vilka och när flickor ska könsstympas. Socialstyrelsen gjorde 2015 en trolig uppskattning på hur många flickor och kvinnor som är könsstympade i Sverige, 38 000 varav 7000 var flickor under 18 år (Socialstyrelsen 2015).

Hedersrelaterad problematik i skolan

Skolverket (2020) beskriver skolans ansvar vid arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Skolan skall öka kunskapen om ämnet och det är en förutsättning för att personal skall kunna identifiera elever som är drabbade och även för att kunna genomföra undervisning. Arbetet skall vara en del av det systematiska kvalitetsarbetet för ökad jämställdhet i skolan

Baianstovu, Strid, Cinthio, Särnstedt, Gramnaes och Enelo (2019) rapporterar i sin undersökning att ca 8 % av elever i storstäder lever i en hederskultur kopplat till våld och cirka 15% lever i en hederskultur kopplad till oskuldsnormer. Ghadimi och Gunnarsson (2019) beskriver liknande resultat i sin studie av niondeklassare i Uppsala. Där uppgav 20 % av flickorna att de lever med ett oskuldskrav och 10 % av pojkarna. I gruppen med föräldrar födda utanför Norden var siffran 66%. I denna grupp uppgav även 26% att de inte själva fick bestämma vem de ville gifta sig med. Sundler, Whilson, Darcy och Larsson (2019) beskriver i sin studie att hälften av 250 skolsköterskor har upplevt oro för elever relaterat till hedersrelaterat våld och en tredjedel har gjort en orosanmälan på grund av hedersrelaterat våld. Alizadeh, Törnkvist och Hylander (2011) visar att skolsköterskor och kuratorer upplever en svår situation i att möta flickor som lever i en hederskultur. Det viktigaste är att skapa en trygg miljö där flickorna kunde dela med sig av sina erfarenheter. Flickorna var inte vana vid att diskutera familjeproblematik med utomstående, det krävdes ofta flera besök för att få flickorna att öppna upp sig och ofta sökte dem initialt för exempelvis magont, huvudvärk. Personalen upplevde att

det inte kunde konkret hjälpa flickorna utifrån kontakt med utomstående myndigheter då tilliten mellan personal och flickorna kunde förloras, detta gav en känsla av hjälplöshet och känslan av att inte kunna göra något. Flickorna hade oftast en stark lojalitet till sin familj, och dåliga erfarenheter av kontakt med myndigheter sedan tidigare. Studien visade på hur viktig skolmiljön är för att utveckla stöd till flickor som lever i en hederskultur.

Skolan kan enligt Schlytter och Rexvid (2016) beskrivas som en kollision mellan familjer som lever i en hederskontext och andra sidan svenska skolan som värdesätter individen, kritiskt tänkande och självständighet. I Statens Offentliga Utredningar (SOU) (2010) beskrivs det att skolan för elever med utrikesfödda föräldrar ofta är en plats där barnet har en större kunskap om hur skolan är organiserad än föräldrarna. Det kan även vara svårt att nå ut med information om hur verksamheten fungerar till föräldrar. För att hjälpa ett barn måste nya vägar till samarbete mellan föräldrar skola och barn skapas. Detta samarbete är nödvändigt för att se i viken utsträckning barnet lever i en hederskontext. Samarbetet bör vara ur ett interkulturellt perspektiv där alla parter har förståelse för varandras kulturella utgångspunkter för att nå en lösning. Det behövs individer som är bekanta med båda kulturerna för att skapa en förbindelse mellan parterna. Vid ett fruktsamt samarbete kan familjer hitta en balans mellan kulturerna och barnen kan känna en ökad trygghet samt skapa en förmåga att se det bästa i båda kulturerna. Barnet kan skapa sin egen identitet som grundar sig i en värld skapad av två istället för två separata världar.

Norberg & Törnsén (2013) beskriver i sin studie olika bekymmer som kan uppstå i skolan relaterat till hederskultur. Vanligt förekommande var att föräldrar begränsade sina flickor i deras vardagliga liv. Det uppstod situationer där flickor inte fick delta i olika aktiviteter i skolan på grund av att de blivit tillsagda av sina föräldrar att de inte fick, simundervisning var ett vanligt exempel. Vissa föräldrar lät flickorna delta men de ville att flickorna skulle ha på sig speciella täckande simkläder, och att flickor och pojkar skulle separeras. Flickorna förbjöds att delta i viss undervisning på grund av religiös tro. Studien lyfter även fram att kunskap och utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck är viktigt för personal i skolan, även vikten av att identifiera elever som lever i en hederskultur och kunna erbjuda dem hjälp. SOU (2010) beskriver att personal på skolor ofta känner en rädsla vid misstanke om hedersrelaterad problematik kopplat till fördomar och stigmatisering. Denna rädsla får inte verka hindrande genom att personal på skolan inte tar tag i problematiken. Inte heller utgöra hinder för det förebyggande arbetet och elevens rätt till utbildning. Vidare beskriver rapporten att problematiken med heder i skolan berör flera delar av samhället, för det första berörs det statliga

utrymmet med jämställdhets och skolpolitik sedan familjens sfär där ansvar för barnen och uppfostran sker. Till sist den enskilda individens sfär med delar som relationer, fritid, sexualitet, delaktighet i samhället och livssyn. Werbner (2005) beskriver i sin studie att det är viktigt att skolan har undervisning kring individens rätt att bestämma över sin kropp och de rättigheter man har. Ghadimi (2016) belyser även vikten av att skolan tar upp normer kopplade till oskuld och skillnaderna i synen på pojkars och flickors oskuld. Det kan väcka frågor hos ungdomar i möten med andra normer än de etablerade i samhället och det behövs ett forum för att kunna diskutera olikheter.

Elevhälsans funktion

Elevhälsan skall enligt skollagen (2010) kap 2 paragraf 25 bestå av skolläkare, skolpsykolog, skolsköterska, kurator och specialpedagog. Professionerna skall arbeta hälsofrämjande och förebyggande i skolan. Enligt Skolverket (2020) är det skolans huvudman som bestämmer i vilken utsträckning dessa kompetenser skall tillhandahållas i varje skola. Detta kan medföra att tillgången varierar från en skola till en annan. Elevhälsans arbete sker i huvudsak hälsofrämjande och förebyggande samt är en viktig del i skolans värdegrund där skydd mot kränkande behandling är en grundsten (Skolverket 2020). Morberg (2012b) beskriver att elevhälsans arbete ger ett bidrag till elevers lärande och utveckling utifrån hälsofrämjande och förebyggande insatser. Professioner i elevhälsoteamet har möjlighet genom sin kompetens att samarbeta med varandra i arbetet och att ge elever stöttning för att nå målet i utbildningen.

Skolsköterskans roll

Skolsköterskan har ett betydelsefullt uppdrag i skolan. Yrket kan vara ensamt och detta kan innebära utmaningar i att definiera sin yrkesmässiga profession. Rollen som skolsköterska kan av annan skolpersonal tolkas som oklar. På samma gång finns en stor tillit till skolsköterskan och dennes objektiva och neutrala ställning i skolan. Skolsköterskans förebyggande och hälsofrämjande arbete är ett fält som inte forskats mycket på (Morberg 2012a). Enligt Riksförening för skolsköterskor & svensk sjuksköterskeförening (2016) grundar sig skolsköterskans arbete inom omvårdnad vilken ger den vetenskapliga kunskapen för att ge en god vård. Som specialistsjuksköterska är hen specialist på omvårdnad och har som ansvar att

synliggöra områden för förbättring och garantera en god och säker vård. Omvårdnads kunskap är ett autonomt område som skolsköterskan tar ansvar över. Elevers oberoende och självständighet samt förmåga till att uppleva hälsa är målet. Inom elevhälsans medicinska insatser (EMI) är det skolsköterskan som ser till att familjer och elever bemöts med ett personcentrerat förhållningsätt och utgår ifrån elevens berättelse, önsknings och behov. Samverkan i tvärprofessionella team är en annan viktig del i skolsköterskans arbete och roll, där förmågan att överbygga professioner, skapa möjlighet för kommunikation och bidra till kontinuitet är viktiga delar för att ta beslut och säkerställa en patientsäker helhetssyn med god omvårdnad.

Alizadeh, Hylander, Kocturk, och Tornkvist (2010) beskriver att vårdpersonal som träffar flickor som lever i en hederskultur är främst är inställda på att undvika att göra situationen värre för kvinnorna. Wahlström, Harder, Granlund, Holmström, Larm, och Golsäter (2020) visar i sin studie att skolsköterskor ser sig som kulturellt medvetna, har till viss del kulturell kompetens men känner sig inte bekväma eller kunniga i det kulturella mötet. Det var beroende av tidigare kunskap och hur ofta skolsköterskan mötte elever med utländskt bakgrund och skolsköterskans eget ursprung. Socialstyrelsen (2014) påpekar att personal inom hälso- och sjukvård bör ha kunskap om hedersrelaterat våld. Det kan vara svårt att få de som är utsatta för hedersvåld och förtryck att berätta på grund av en rädsla för förövare och även känslor som skuld och skam. Bemötande baserat på ödmjukhet, lyhördhet och förståelse är grundläggande för att kunna få vetskap om personen är utsatt.

Hälsosamtals betydelse

Vid mötet med eleven, som kan ske spontant eller planerat, är det viktigt med genuin ärlighet och äkthet från båda parter vilket påverkar resultatet av samtalet. Elever och skolsköterska har båda kompetens som ser olika ut men har lika värde. Det är barnets kompetens som utgör grunden för hur denne skall kunna möta utmaningar i sitt liv och hantera olika problem (Borup 2012).

Utifrån ett hälsosamtal som utförs av skolsköterskan kan elevens hälsoprocess identifieras. Barnets hälsa påverkas av olika faktorer, skolan är en viktig del av detta. En utmaning för skolsköterskan kan vara att lyssna in eleven och identifiera vad som upprätthåller dennes hälsa för att kunna ge eleven möjlighet att vara delaktig i hälsoprocessen. Genom att eleven kan delta

i sin hälsoprocess skapas även en känsla av sammanhang, detta i sig leder till en hållbar hälsa. Det är viktigt att skolsköterskan träffar eleverna regelbundet. Då kan en relation kan skapas där eleven blir sedd, blir delaktig och respekterad (Einberg & Wilhsson 2019). Följsamhet till elevens önsknings och behov är av stor betydelse för hur eleven uppfattar samtalet. För att skapa relation med eleven bör samtalet röra delar som eleven själv vill prata om. Då kan ett samtal bli elevcentrerat (Golsäter & Enskär, 2012).

Identitetsutveckling

Under ungdomsåren kan frågor som “vad kommer jag få ut av mitt liv” uppkomma, dessa frågor kan vara problematiska att handskas med som ungdom. Begreppet identitet är svårtolkat, det kan dels handla om en samhörighet, dels om en självbild. Att utveckla en identitet innebär att individen har en vilja till att sätta ihop olika föreställningar om sig själv för att skapa en individuell identitet. En person som tillhör en viss kultur, etnisk grupp, subkultur eller nation utvecklar sin identitet i relation till detta. Detta kallas för en etnisk eller en kulturell identitet. Hur vi utvecklas biologiskt behöver inte gå i samma takt med hur vi mognar psykologiskt. Efter den fysiska utvecklingen av puberteten kan omgivningen skapa förväntningar på hur individen skall relatera till olika könsroller som existerar i samhället. När flickan får sin första mens kännetecknar detta på en könsmodning. Denna upplevelse kan både vara positiv men även upplevas som problematiskt då flickan inte känner sig tillräckligt mogen för denna utveckling (Hwang & Nilsson 2019).

Barn och ungdomars mående i dagens Sverige

Folkhälsomyndigheten (2020) genomförde en undersökning 2017/18 om skolbarnens hälsovanor, och de flesta elever upplevde sig nöjda med livet. Det fanns skillnader mellan pojkar och flickor och åldersgrupper. De yngre barnen kände sig i större utsträckning nöjda med livet. I åldrarna 13-15 år främst bland flickor var nöjdheten lägre, endast 77 procent av 15 åringar flickor upplevde sig nöjda. Psykosomatiska besvär som magont, sömnproblem, nedstämdhet och oro visade sig vara återkommande hos 15 åriga flickor. Dessa besvär uppkom flera gånger i veckan under en sex månaders period och är ett problem som ökar i omfattning, även i yngre åldrar. Johannessen m.fl (2020) beskriver i sin studie att lärare och skolsköterskor upplevde vid samtal om smärta med elever med invandrarbakgrund en skillnad i hur smärtan

upplevs och språkliga barriärer i hur smärtan beskrivs. Vidare menade att det behövs en ökad kunskap och kulturell kompetens hos skolsköterskor och skolpersonal i mötet med unga.

Teoretisk ram

Transitionsteori

Meleis (2010) beskriver transition som övergångar mellan en relativt stabil fas till en annan och triggas av en förändring. Transitionen är kantad av olika dynamiska delar, milstolpar och vändpunkter. Melis, Sawyer, Im, Hilfinger Messias och Schumacher (2000) skildrar transitionen som komplex och multidimensionell där viktiga beståndsdelar är medvetandegöra, engagemang, förändring och skillnader, tid och kritiska händelser. Dessa delar ses inte som isolerade utan är ofta delar i en mångfacetterad utvecklingsgång.

Människor utsätts ständigt för transitioner i sitt liv och utfallet av dessa övergångar är beroende av flera faktorer. Sjuksköterskan kommer i kontakt med individer som genomgår transitioner som relaterar till sin hälsa, välbefinnande eller förmågan att ta hand om sig själv. Den individuella utvecklande transitionen är till exempel övergången från barndom till vuxenlivet (Meleis 2010).

Samarasinghe (2017) beskriver att familjer som skapar ett nytt liv i ett annat land oberoende om det är frivilligt eller på grund av oroligheter i hemlandet genomgår en transition och kommer befinna sig i en gråzon/gränstrakt mellan det nya landet och det land de lämnade under en längre tid. Samarasinghe, Fridlund och Arvidsson (2006) menar att tonåringar från familjer med utländskbakgrund ofta lever i två världar som inte alltid går ihop, vilket kan skapa svårigheter med att få de två världarna att överensstämma.

Forskningsläget

Det finns ett antal rapporter från flera myndigheter, regioner och kommuner om förekomst, orsaker och handlingsplaner relaterat till hedersrelaterat våld och förtryck i samhällets olika delar (Socialstyrelsen 2007, 2014, 2015, 2019, Skolverket 2020, SOU 2010, 2018,

Jämställdhetsmyndigheten 2020, Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2011, Baianstovu et al. 2011, Ghadimi & Gunnarsson 2019, samt webbsidor som har information till skolpersonal och till flickor som lever i en hederskultur (<https://www.tris.se/>, <https://www.hedersfortryck.se/>)

Regeringen har gett Jämställdhetsmyndigheten uppdrag att arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld som en del i mäns våld mot kvinnor (Jämställdhetsmyndigheten 2020).

Vetenskapliga artiklar kopplat till omvårdnad och hedersrelaterad problematik är få. Det finns studier som beskriver problematiken ur skolsköterskan, kuratorns och lärarens synvinkel (Alizadeh et al. 2011, Norberg & Törnsén 2013, Sundler et al. 2019). Det finns studier om vårdens bemötande av kvinnor som lever i en hederskultur och kulturell kompetens hos skolsköterskor (Alizadeh et al. 2010, Samarasinghe et al. 2006, Wahlström et al. 2005) Hussein (2017) beskriver forskningsläget som svagt och detta kan bero på att ämnet är känsligt och svår att forska på. Länder i mellanöstern och norra Afrika har börjat forska på grund av FN:s arbete om mänskliga rättigheter, Amnesty international samt flera kvinnorrättsorganisationer. Forskning i USA och väst Europa har kommit igång efter att hederskulturen uppmärksammats genom att flera flyktingar kommit till flera länder och därigenom har frågan om hederskultur belysts och uppmärksammats. I studien av Alizadeh et al. (2011) beskriver författarna att studien är den första i Sverige och att det inte finns några tidigare internationella vetenskapliga studier med skolsköterskans och kuratorns upplevelser att möta flickor som lever i en hedersproblematik.

Problemformulering

Hederskulturen finns i Sverige och flera flickor och kvinnor är dagligen utsatta för hedersproblematik. Som utomstående kan denna problematik upplevas som komplex och svår att förstå, därför är det viktigt att belysa problemet.

Skolsköterskan har en unik roll i hälsofrämjande arbete och kan där identifiera utsatta flickor och erbjuda dem de resurser som finns tillgängliga i samhället eftersom skolsköterskan träffar barnen regelbundet under skoltiden.

Författarna anser att det saknas kunskap om det hälsoutvecklande arbete som sjuksköterskor faktiskt genomför i elevhälsoteamet. Författarna är medvetna om att problemet uppkommer

både hos flickor och pojkar men vi har valt att begränsa oss till att endast fråga om flickor. Genom att genomföra denna studie kan erfarenheter om hederskultur och dess problematik öka.

Syfte

Syftet var att beskriva skolsköterskans erfarenheter av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur.

Metod

Metod delen tar upp relevanta rubriker som är kopplade till beskrivning av analysprocessen och val av design även etiska aspekter i förhållande till metoden beskrivs.

Design

Studien är en empirisk intervjustudie utifrån en kvalitativ design med induktiv ansats. Lundman & Hällgren Granheim (2017) beskriver att kvalitativ ansats är ett sätt att se världen som komplicerad och beroende av sin omgivning. Forskaren i en kvalitativ studie är i stor utsträckning en medgrundare i processen och pendlar mellan distans och närhet. Texter som används i forskningen skall ses i sin omgivning vilket betyder att tydningen av de intervjuade personernas skildringar görs i aktuell kontext och med hänsyn till personernas livssituation och historia. Enligt Polit & Beck (2021) används metoder som är kvalitativa för att hitta kunskap av personers erfarenheter, känslor även deras verklighetsuppfattning.

Intervjuer är lämpliga att analysera med kvalitativ innehållsanalys. Texten skall inte vara för stor men ändå så stor så att den kan ses som en helhet. Vid genomläsning skall man kunna komma ihåg texten och få en känsla för texten för att kunna extrahera meningsenheter (Granheim & Lundman 2003)

Kontext

Vi har genomfört studien genom att intervjua skolsköterskor som arbetar i grundskolor i Västra götalandregionen, skolorna låg i mellanstora städer.

Urval

Enligt Polit & Beck (2021) innebär en studie som är kvalitativ att, de personer som väljs ut har den erfarenheten och den informationen som studien har som syfte. Urvalet väljs inte ut slumpartat.

Inklusionskriterierna var att informanterna skulle ha erfarenhet av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur, och att de skulle ha erfarenhet av att arbeta, eller ha arbetat som skolsköterska. Exklusionskriterierna var de skolsköterskor som arbetar på gymnasieskolor. Alla informanter som deltog hade en vidareutbildning antingen som distriktssköterska, skolsköterska eller barnsjuksköterska. Arbetslivserfarenheten som skolsköterska varierade mellan 2,5 år och 22 år, medelvärdet i arbetslivserfarenhet var 9 år. Alla informanter var

kvinnor. Informanternas etnicitet, religionstillhörighet eller ålder frågades det inte om, då författarna inte ansåg det vara betydelsefullt för studien syfte.

Informationsbrev skickades ut till personer ansvariga i verksamheten, i detta fall kommunens MLA det vill säga medicinsk ledningsansvarig skolsköterska. Informationsbrev skickades till 14 kommuner i södra mellersta Sverige. Många tackade nej på grund av den ansträngda situationen relaterat till Covid-19 pandemin. I de fall som MLA kände att förfrågan kunde göras till skolsköterskor skickades förfrågan till arbetsgruppen och informanterna tog kontakt med författarna och tid för intervju bestämdes gemensamt. Sju skolsköterskor tog kontakt men endast 6 fyllde inklusionskriterierna, den sjunde hade erfarenhet från gymnasieskolan.

Datansamling

Sammanlagt 6 skolsköterskor intervjuades. Intervjuerna gjordes över telefon och spelades in. Hennink, Hutter och Bailey (2020) beskriver att telefonintervjuer är ett sätt att nå ut till ett större geografiskt område och är även kostnadseffektivt. Det kan även vara en fördel att den som intervjuas inte syns när ett känsligt ämne tas upp.

Vi använde oss av semistrukturerade intervjuer. Danielsson (2019) beskriver semistrukturerade intervjuer som öppna frågor. Frågorna byggs upp i en viss form och intervjuaren kan frågå från strukturen för att öka följsamheter till den intervjuade. Lundman och Hällgren Graneheim (2017) menar att en intervjuguide kan öka möjligheten för intervjuaren att vara objektiv samt att alla informanter får samma frågor. Intervjuguiden bifogades i informationsbrevet, detta kan enligt Burke och Miller (2001) vara bra vid telefonintervjuer då informanten får ett förtydligande om innehållet, författarna skriver även att oftast läser intervjupersonerna inte informationsbrevet och därför är det viktigt att informera vid start av intervjun om ämnet och att deltagande är frivilligt samt inhämta informerat samtycke.

Intervjuguiden avslutades med en öppen fråga där informanterna själva kunde ta upp skildringar som inte kom upp i tidigare frågor vilket enligt Kvale och Brinkman (2019) är en fördel. Intervjuerna varade i ca 20–40 minuter och genomfördes under v. 9-11 2021, intervjuerna spelades in och sparades på lokala enheter utan tillgång till molntjänster. Fördelningen av intervjuer var jämn mellan författarna.

Analys

Vi valde att använda oss av kvalitativ innehållsanalys enligt Lundman och Hällgren Granheim med en induktiv ansats. Den induktiva ansatsen beskrivs som en analys som är mer opartisk och fördomsfri. Begreppen som utgör basen i metoden är analysenhet, domän, meningsenhet, kondensering, abstraktion, kod, kategori och teman. (Lundman & Hällgren Granheim 2017).

Efter varje intervju transkriberade författarna intervjuer de själva genomfört och varje intervju lästes som helhet flera gånger för att få en känsla för materialet. En naiv läsning genomfördes sedan innan analysen startade för att skapa en uppfattning och helhet av den sammanlagda texten. Sedan började arbetet med att skapa meningsenheter, vilket enligt Granheim och Lundman (2003) är en samling med ord, meningar eller påståenden som relaterar till samma innehåll. Författarna satt i början och utförde detta gemensamt på 2 intervjuer sedan var för sig på 2 intervjuer var. Efter att meningsenheterna tagits ut kondenserades de med syftet att bibehålla kärnan av innehållet men att få en mindre massa. Därefter skedde en abstraktion, som beskrivs av Lundman och Hällgren Granheim (2017) som att skapa en högre logisk nivå av den kondenserade texten, för att säkra att innehållet överensstämmer med den abstraherade texten kontrolleras mot de tidigare stegen av texten.

Författarna satte sedan gemensamt koder på varje del som sedan mynnade ut i kategorier. Kategorier är enligt Lundman och Hällgren Granheim (2017) ett flertal koder som syftar till liknande innehåll (se tabell 1).

Tre teman framkom ur kategorierna med tio underkategorier (se tabell 2).

Tabell 1. *Exemplifiering av analysarbete.*

Meningsbärande begrepp	Kondensering	Koder	Subkategorier	Kategori
Vi är ju en viktig del i elevhälsoarbetet på skolan och att eleverna vet vart dom kan vända sig om dom känner behov.	Vi är ju en viktig del i elevhälsoarbetet, eleverna vet vart dom kan vända sig	Viktig del i elevhälsan, eleverna kan söka hjälp vi behov	Ge information som stöttning	Hur skolsköterskan och skolan ger stöttning.

<p>det är väldigt svårt, jag tycker att det är väldigt komplext att jobba hälsofrämjande i en skola som en ensam person... så man skulle kunna säga att det känns som vi har en viktig roll i att kunna starta upp hälsofrämjande insatser på generell nivå men det är svårt att driva alltihop ensam.</p>	<p>Komplext att jobba hälsofrämjande I en skola som ensam person, vi har en viktig roll i att kunna starta upp hälsofrämjande insatser på generell nivå men det är svårt att driva alltihop ensam</p>	<p>Komplext arbete som ensam person, viktig roll I det hälsofrämjande arbetet</p>	<p>Skolsköterskans syn på utbildning angående heder</p>	<p>Skolsköterskans syn på samarbete</p>
<p>Och när vi träffar eleven själv ställer vi också frågan vid hälsosamtal om könsstämning och om man lever i en hederskultur om man är begränsad, om man får leka, umgås eller bli kär i vem man vill..</p>	<p>Frågar om könsstämning och om man är begränsad,</p>	<p>Frågor om kontroll på fritid.</p>	<p>Hälsosamtal som verktyg</p>	<p>Hur skolsköterskan identifierar flickor som lever i en hederskultur.</p>

Etiska övervägande

Helsingforsdeklarationen (World Medical Association, 2018) tar upp viktiga aspekter för god forskningsetik. Deltagare i studier skall värnas om rättigheter till självbestämmande, integritet och värdighet. Enligt etiksprövningslagen (2003:460) behövs inte en etikprövning göras på studier som avser högskola på grundnivå eller avancerad nivå. Enligt Kjellström (2017) används forskningsetiken för att skydda individers väsentliga rättigheter och värde, och för att värna om de individer som deltar i forskningen. Sandman och Kjellström (2018) beskriver även vikten av att garantera konfidentialitet, vilket innebär att materialet förvaras säkert och inte sprids till oberättigade personer. Deltagare i studien bör garanteras att identifiering inte är möjlig.

Efter godkänd projektplan gjordes en etisk egengranskning enligt riktlinjer för examensarbete för Högskolan Väst på avancerad nivå. Informationsbrev skickades ut till den medicinskt ledningsansvariga skolsköterskan i respektive kommun för att inhämta informerat samtycke. Skolsköterskorna som deltog i studien gavs information om att deltagande kan avslutas under hela processen utan att orsak och att all information hanterades konfidentiellt, endast författarna hade tillgång till materialet.

Känslig information och personuppgifter om informanterna inhämtades inte under studien. Inga orter, platser eller namn skrevs i studien, allt maskerades så inga platser eller människor kändes igen på något sätt. De inspelade intervjuerna raderades efter studien godkännts vid examination.

Författarna anser att studien inte kommer att påverka informanterna fysisk eller psykiskt och studiens resultat kommer inte få etiska konsekvenser för informanterna eller samhället.

Författarna är medvetna om att det är ett känsligt ämne som berörs under intervjun, i det bifogade informationsbrevet beskrevs det tydligt att medverkan kunde avslutas under hela processen. Författarnas kontaktuppgifter var även bifogade så att informanterna kunde ta kontakt vid eventuella frågor och funderingar.

Resultat

I resultatet kommer syftet att besvaras utifrån den valda metoden.

Tabell 2. *Kategorier samt underkategorier.*

Kategori	Subkategori
Att identifiera flickor som lever i en hederskultur.	Hälsosamtal som verktyg Identifiera tecken Utmaningar med att identifiera Begränsningar i flickans vardag
Att ge stöttning till flickorna	Tjejgrupper i skolan Ge information som stöttning Föräldrarnas betydelse
Att samarbeta med andra aktörer	Elevhälsoteamets samverkan i skolan Skolsköterskans syn på utbildning angående heder Samverkan med andra aktörer

Att identifiera flickor som lever i en hederskultur

Hälsosamtal som verktyg

Hälsosamtalet var ett viktigt verktyg för att kunna identifiera flickans mående och även ett sätt att föra samtal kring heder. Skolsköterskorna beskrev även att hälsosamtalen kan leda till att flickan öppnar upp sig då samtal med skolsköterskans sker i en ostörd och en lugn miljö.

“Min roll är ju att jag träffar alla eftersom jag har hälsosamtal med alla elever på skolan. Och min roll är ju att försöka fiska lite om hur det ser ut hemma...” (4)

Skolsköterskorna frågade flickorna om de var könsstympade då detta är en obligatorisk fråga och utifrån detta kunde samtal om heder och normer komma på tal.

“...ja det kan ju vara hälsofrämjande på så vis tänker jag om man lyfter frågan om könsstympling så väcker man diskussioner om heder och normer /.../ man kan få upp ögonen hur tjejer har det...” (5)

Identifiera tecken

Skolsköterskorna beskrev att flickor kunde söka sig till skolsköterskan och fråga om olika situationer de varit med om eller hört familjen prata om och sedan fråga skolsköterskan om det är något normalt. Utifrån detta kunde det identifieras om flickan eventuellt lever i någon typ av fara.

Skolsköterskorna kunde uppmärksamma tecken hos flickorna som att de berättade om att de exempelvis firat något och fått presenter av familjen i samband med resor till hemlandet. Detta kunde fånga skolsköterskornas uppmärksamhet och kunde väcka en rädsla om att flickan skulle bli könsstympad i sitt hemland, detta kunde leda till en orosanmälan.

“...jag har varit med om nån enstaka gång att dom kommer in och frågar liksom, är det förbjudet att förlova sig? Varför är det förbjudet att gifta sig och såna saker och då börjar man ju också fundera/.../alltså vad är det på gång nu, varför frågar du det?” (4)

Under de hälsobesöken som utfördes av skolsköterskan kunde tecken identifieras utifrån hur flickan ter sig i samband med undersökningar som exempelvis kontroll av ryggraden, längd och vikt. Vissa flickor kände sig obekväma med att ta av tröjan vid ryggundersökning eller att ta av sin slöja när skolsköterskan skulle kolla längden på flickan. En annan förekommande situation kunde vara att flickor kommer till skolan med en ändrad klädform än tidigare.

“...men en tjej hon kom alltid i byxor och sådär då, men sen helt plötsligt så har hon kjol och då sa hon liksom något sånt där man ska ju helst inte ha byxor...” (1)

Utmaningar med att identifiera

Skolsköterskorna hade upplevelsen av att känna att den största utmaningen som fanns i att identifiera denna problematik var att flickorna inte alltid ville berätta om de lever under hedersförtryck, eller att flickorna kunde känna en skam över att berätta. Det var även vanligt förekommande att dessa flickor inte själva upplevde att de var begränsade av sina familjer för att det är så dem levde under hela sin uppväxt. Detta kunde leda till att det blir svårare att erbjuda dem stöd. En annan utmaning kunde vara att fundersamheter kring om de insatser som kunde erbjudas till flickan kanske kunde leda till en förvärrad situation.

“Ibland när man gör insatser så kan man vara tveksam över om detta skadar mer än det gör nytta/.../såna tankar kan man själv sitta med och brottas med att om man har sin anmälningsplikt som alltid måste gå först”. (3)

Begränsningar i flickans vardag

Att flickor blir begränsade i sin vardag kan utmärka sig på många olika sätt. Skolsköterskorna berättade hur situationerna kunde se ut och hur de märktes av i skolmiljön. Något som var återkommande var att flickor inte deltog i vissa aktiviteter i skolan som exempelvis simundervisning där flickorna inte fick delta eller var tvungna att ha på sig en täckande simdräkt.

Hur flickorna ter sig i olika sammanhang i skolan kunde även ge en signal om flickan blir begränsad i sin hemmiljö. Att fråga flickorna hur deras vardag ser ut hemma kan ge en bild av om deras frihet är begränsad eller inte. Det kunde uppstå situationer där flickor väntar in varandra när de skall hem från skolan, det kunde även vara så att en manlig familjemedlem hämtade flickorna eller höll dom sällskap hem.

“...det kan ju handla om allt från att man inte får använda sig av mobil sen även att det funnits oro för bortgifte, jag har ju träffat flera flickor som beskriver olika situationer”. (3)

Att ge stöttning till flickorna

Tjejgrupper i skolan

Tjejgrupper var en stor del i att kunna lyfta frågan om heder och normer kring heder i skolan. Genom gruppverksamheten kunde flickorna prata öppet med varandra och med skolsköterska och kurator. Gruppverksamheten skapade en stöttning och ett forum där alla frågor kunde ställas och prata om saker som man vanligtvis inte pratade öppet om. Vissa skolor hade riktlinjer om att det skulle finnas gruppverksamhet andra skolor arbetade efter elevernas önskemål. Dessa grupper var givande och skolsköterskorna hade även varit med om situationer där flickorna självmant kom och frågade om exempelvis sex och samlevnad.

“Alla fick sitta med sina datorer och gå igenom bildspel om kroppen, om könsstympning /.../ så fick dom ställa frågor anonymt /.../ där blev frågorna mycket kring könsstympning” (3)

“...eventuellt levde i en hederskontext som kom till den här gruppen och då när vi upptäckte det försökte vi problematisera just normer, hedersnormer och kvinnosyn, vi försökte stärka systerskapet”. (5)

Ge information som stöttning

Skolsköterskorna beskrev att en viktig del i deras arbete med flickor som lever i en hederskultur var att informera om rättigheter och lagar i det svenska samhället. De upplevde att de hade en viktig roll i att erbjuda den hjälp som finns och hur man kunde vägleda till rätt hjälp. Även om flickorna inte tar emot de verktyg som skolsköterskorna erbjuder dem så är det viktigt att dem har en kännedom om att det finns hjälp att få.

“Det är ju också att informera flickan om rättigheter som individ i Sverige och barnens rättigheter”. (6)

Genom att ge flickorna information om rättigheter hoppades skolsköterskan att skapa en insikt hos flickan. Att flickan har rättigheter och möjligheter i sitt framtida liv. Genom att upplysa dessa flickor om deras rättigheter kunde det skapa en tankegång och en reflektion om vad man som individ har rätt till att göra.

Föräldrarnas betydelse

Familjens inflytande över flickorna var ett tydligt inslag i intervjuerna. Ofta beskrevs en påverkan från föräldrar och vikten av att arbeta med föräldrar. Genom att bjuda in föräldrar och skapa dialog om flickors rättigheter och föräldrars ansvar lyftes frågan om lika rättigheter och skyldigheter i samhället.

“Bjudit in till föräldramöte och pratat om vad som förväntas, att skolan förväntar sig att flickor skall lägga lika mycket tid på skolarbete som för pojkar och bröder”. (3)

En skolsköterska beskrev att skolan kunde vara behjälplig med att stötta flickor som var starkt kontrollerade genom att mörka vissa saker. Det kunde vara att de fick vara mer i skolan för att kunna komma hemifrån under COVID-19 pandemin.

“Kanske är deras enda fristad skolan. Där får de träffa sina vänner och de får vara en vanlig tonåring”. (4)

Att samarbeta med andra aktörer

Elevhälsoteamets samverkan i skolan

Skolsköterskorna beskrev att samarbetet med elevhälsoteamet i skolan är en oerhört viktig del för att kunna hjälpa flickor som lever i en hederskultur. Att ha en samverkan och ett bra samarbete med både pedagoger, kurator och rektor att gemensamt diskutera de elever som befinner sig i riskzonen är viktigt för att snabbt kunna åtgärda problemen. Om detta skall fungera är det viktigt att alla professioner erhåller kunskap om heder och hur man kan hjälpa dessa flickor och på så sätt hamna i ett förebyggande och främjande arbete.

Att arbeta som skolsköterska kan även upplevas ensamt i vissa situationer. De intervjuade kunde uppleva att vissa situationer var svåra att handskas med på grund av den sekretess och tystnadsplikt skolsköterskan har i sitt arbete. Att flickor som lever i en hederskultur inte alltid vill att skolsköterskan skall dela med sig av information till annan profession i skolan leder till att skolsköterskan är tvungen att ta självständiga beslut och detta kunde upplevas som en komplex och svår situation i vissa fall.

“...det är väldigt svårt, jag tycker att det är väldigt komplext att jobba hälsofrämjande i en skola som en ensam person, så man skulle kunna säga att det känns som vi har en viktig roll i att kunna starta upp hälsofrämjande insatser på generell nivå men det är svårt att driva alltihop ensam”. (5)

Skolsköterskans syn på utbildning angående heder

Tillgång till utbildning kring heder var varierande på de skolorna de intervjuade jobbade på. Det som var gemensamt kring denna fråga var att det finns mer material och utbildningar tillgängliga nu till skillnad på hur det såg ut för några år sedan.

“...kunskapsnivån hos mig och annan personal ökar hela tiden, idag vet vi vart vi mer vart och hur vi ska reagera, vet vi vart vi kan vända oss för att få hjälp”. (2)

Trots mer tillgång till material och utbildning kunde skolsköterskorna uppleva att det inte är alltid är tillräckligt för att kunna få en god kunskap kring ämnet för att kunna hjälpa den enskilde individen. Det behövs mer stöttning och handledning till skolsköterskan kring frågan om heder och hederskultur.

“...nej nej inte utbildning för mig eller skolpersonal utan det handlar om enskilda individer som isåfall driver frågorna att man vill att personal skall kunna veta”. (6)

Samverkan med andra aktörer

Samverkan med andra aktörer i situationer när ett barn far illa är viktigt för att kunna hjälpa den utsatta individen. I situationer när skolsköterskan får reda på att flickor utsätts för hedersrelaterat våld är socialtjänsten en viktig aktör att vända sig till. Att utföra en orosanmälan kan leda till olika känslor både hos skolsköterskan och även den individ som anmälan skickas för.

“...men det är ändå i såna lägen att det kan kännas lite maktlöst, man känner att eleven säger att det inte kommer bli bättre för att vi gör en orosanmälan utan snarare kan det leda till att det blir strängare restriktioner för den här eleven och eleven kommer att dra sig för att berätta någonting för oss... “(5)

Hos de intervjuade, att göra en orosanmälan om skolsköterskan mistänker att en elev är i fara är en självklarhet hos de intervjuade, men ibland kan en oro uppkomma för att flickans situation kan förvärras på grund av kontakt med socialtjänsten. Situationer har uppkommit där den drabbade flickan är så pass rädd och inte vågar berätta fullt ut vilket gör att socialtjänsten inte kan få den tillräckliga informationen som är nödvändig både för att kunna gå vidare med ärendet. Detta leder till en svår situation både för socialtjänsten men inte minst hos flickorna, då det krävs ett enormt mod för att vilja komma ur den situation de lever i och detta är något alla inte är mogna till att göra i den åldern.

“...det är ju ett jättesteg det här om man gör orosanmälan och det blir ett omhändertagande där du då bryter med hela din familj och du skaffar en ny identitet, du måste mer eller mindre

gå under jorden och sådär, och det är ett jättesteg, du ska vara ganska stark för att klara det för du tar ju adjö från hela din bakgrund och det är inte många flickor som klarar det". (4)

Diskussion

Diskussionen består av två delar, en metoddiskussion där den valda metodens svagheter och styrkor diskuteras. Resultatdiskussionen börjar med en kort sammanfattning och sedan diskuteras det framkomna resultatet.

Resultatdiskussion

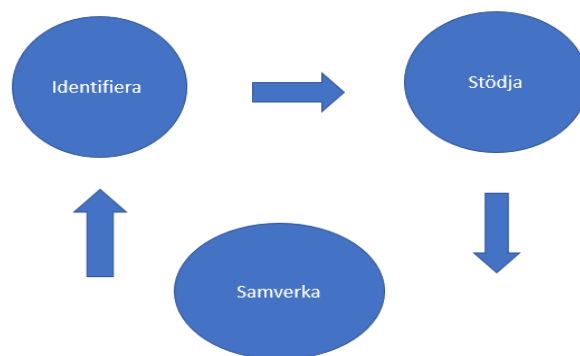
Resultatet visar att skolsköterskorna ansåg att hälsosamtalet är en viktig arena för att kunna identifiera flickor som lever i en hederskultur. Under de planerade besöken kunde flickan öppna sig och med berättelsen identifiera de flickor som var utsatta. Det kunde vara tecken som ändrat beteende eller klädsel. Den stora svårigheten för skolsköterskorna var i att kunna identifiera flickor som lever i en hederskultur, många ville inte berätta eller så upplevde flickorna inte att de levde i en kontrollerande miljö. Begränsningar av flickor beskrevs bland annat som att flickor inte fick delta i viss undervisning eller att det alltid stod någon och väntade utanför vid skolans slut.

Stöttning till flickor kunde innebära tjejgrupper på skolan, där flickorna fick möjlighet att diskutera om normer och värderingar kopplade till hederskultur och även ställa frågor. Ge information om lagar och rättigheter i samhället såg skolsköterskorna som en viktig del i sitt arbete, informationen kanske inte var avgörande vid tillfället men de hoppades att de skulle väcka en tanke eller ge hopp till flickorna. Föräldrar hade en stor betydelse och skolsköterskorna hade en önskan om att bjuda in föräldrar till samtal och försöka bryta traditionen.

Samarbete med resten av elevhälsoteamet, lärare och socialtjänst såg som otroligt viktigt och ett måste för att kunna arbeta hälsofrämjande och även att få stöttning av varandra.

Skolsköterskorna upplevde att de fått utbildning i varierande grad och av varierande aktörer men upplevde att kunskapen ökat och byggs på kontinuerligt.

Enligt Melis (2010) handlar transitioner om övergångar, vilken en skolsköterska är medveten om och varsamt hanterar i sitt hälsoorienterade arbete, transitioner för flickorna, men även för familjer och samhället i stort. Detta arbete är därför centralt för den förändring som flickorna genomgår vid denna övergång. Figuren visar det cirkulära och transitionsorienterade arbetssätt som skolsköterskan intar.

Figur 1. *Skolsköterskors hälsofrämjande insatser för flickor som lever i eller nära hederskultur.*

Alizadeh m.fl (2011) beskriver likande fynd i deras studie som vår studie, nämligen svårigheten att identifiera och att få flickorna att berätta. Resultatet i vår studie visar att detta skapar en frustration hos skolsköterskan som kanske ofta misstänker att det är en hedersproblematik inblandad och att flickan är starkt kontrollerad hemma. Denna tystnadskultur kan göra så att flickan slits mellan två världar, skolans och hemmet som även Samarasinghe (2017) beskriver. Skolsköterskan kan vara en viktig person i denna övergång, eller transition från en kontrollerad värld till en friare, där hon kan stötta flickan i att göra egna val. Enligt Melis (2010) kan sjuksköterskan vara en viktig person vid övergångar, en som ska finnas där och stötta. Transitionen kantas av delar som medvetandegöra, förändring och tid och det är ingen lätt väg för de flickor som väljer den friare världen, då det kan innebära att bryta med hela sin familj. Det lämnar en flicka i en ensamhet och hon kommer som Socialstyrelsen (2014) beskriver behöva mycket hjälp från flera av samhällets aktörer i framtiden.

Att hitta sin identitet är viktig för alla individer och att i ungdomsåren ställa sig frågan som Hwang och Nilsson (2019) beskriver "vad ska jag få ut av mitt liv" kan för en flicka som lever i en hederskultur vara att -jag vet redan hur mitt liv ser ut, jag ska gifta mig när jag slutar nian och hela mitt liv är redan utstakat. Detta skiljer sig ifrån de flesta men för en del är detta verklighet. Att ge flickor information sågs som en viktig del, genom att ge flickorna information skapas makt och en vilja till förändring men gör det inte lättare att bryta med eventuellt hela familjen. Hedersproblematik är en företeelse som innefattar hela familjen/släkten och något som förs vidare genom släktleden (Hussein 2019). I resultatet framkom det som en viktig del i att kunna bjuda in föräldrar till information och att man måste börja med föräldrarna för att genomföra en förändring för de flickor och pojkar som var utsatta. En del av transitionen enligt Meleis (2010) är att medvetandegöra och de skolsköterskorna i vårt resultat upplevde att genom att medvetandegöra en flicka så kan en förändring börja, även om flickan i fråga inte var redo för en förändring just då.

Begränsningar av flickor i deras vardag visade sig i resultatet, att de till exempel inte fick deltaga i viss undervisning, Liknande resultat visar studien Norberg och Törnsén (2013). Detta är en tydlig indikation på att en flicka är utsatt för kontroll men de flesta delar är inte lika subtila, som Schlytter och Rexvid (2016) beskriver kan vissa saker ses som omsorg, att en bror väntar utanför skolan vid dagen slut.

I resultatet framkom att samverkan i elevhälsoteamet var mycket viktigt för det hälsofrämjande arbetet i stort och med att identifiera och hjälpa flickor som lever i en hederskultur. Detta samarbete beskriver även Riksförening för skolsköterskor & svensk sjuksköterskeförening (2016) är en viktig del i skolsköterskans arbete för att överbygga professioner, skapa möjlighet för kommunikation och bidra till kontinuitet.

Resultatet visade att skolsköterskan har en unik roll i skolan i att identifiera flickor som lever i en hederskultur och i samarbetet med elevhälsoteamet teamet stärks denna förmåga. Skolsköterskan träffar alla elever regelbundet och har möjligheten att kunna ställa frågor som kan leda till att ämnet berörs på ett naturligare sätt och kan hjälpa flickan till att söka rätt instanser.

Skolsköterskan beskrivs av Morberg (2012a) som objektiv och en person som ses med stor tillit i skolan, Riksförening för skolsköterskor & svensk sjuksköterskeförening (2016) beskriver ett mål med skolsköterskans arbete vilket är att se till elevers självständighet och förmåga till att uppleva hälsa. Unga idag mår allt sämre och många upplever psykosomatiska

besvär (Folkhälsomyndigheten 2020). Som skolsköterska är det av stor vikt att kunna möta alla elever och se till hur deras hälsa kan främjas. Att möta flickor som lever i en hederskultur sätter stora krav på skolsköterskan då denne måste besitta vissa specifika kunskaper om kultur och om hur verkligheten är beskaffad för flickor i en hederskultur. De skolsköterskor vi intervjuade beskrev sina erfarenheter av att möta flickor som lever i en hederskultur och enligt Baianstovus m.fl (2019) studie har de flesta skolsköterskor erfarenhet av detta i storstadsområdena då ca 15 % av eleverna lever med normer kopplade till oskuld. Socialstyrelsen (2019) har i sin rapport svårt att beskriva hur många individer som är utsatta för hedersproblematik men refererar till undersökningar tidigare nämnts i bakgrunden om förekomst i skolan (Baianstovu m.fl 2019, Ghadimi & Gunnarsson 2019).

Som skolsköterska måste du besitta kunskap om denna problematik, Socialstyrelsen (2014) beskriver även att all vårdpersonal måste besitta kunskap om hedersproblematik för att kunna bemöta individer som är utsatta. Det första steget är att få reda på att en person är utsatt för hedersproblematik och då måste bemötandet genomsyras av förståelse och lyhördhet. Denna kunskap måste finnas hos både socialtjänst och hälso -och sjukvård för att kunna erbjuda individen den hjälp och stöd som han eller hon har rätt till detta kan leda till en hållbar omvårdnad.

Metoddiskussion

Enligt Polit & Beck (2021) bör en kvalitativ studies bedömning utgå ifrån *trustworthiness* (tillförlitlighet) genom följande kvalitetskriterier: *transferability* (överförbarhet), *confirmability* (objektivitet), *dependability* (pålitlighet) och *credibility* (trovärdighet). En diskussion av vald metod kommer nu presenteras i detta avsnitt.

Överförbarhet och objektivitet

Vad gäller överförbarhets kriterier hade författarna som intention att endast intervjua skolsköterskor inom invandratäta områden i Göteborg. På grund av den rådande situationen med COVID-19 pandemin kunde Göteborgsstad inte ta emot förfrågningar om intervjuer. Vi anser att kontexten inte påverkar resultatet då inklusionskriterierna var uppfyllda. Vi kan endast spekulera om resultatet varit bredare om informanterna arbetade på skolor i invandratäta områden i storstadsområden. Författarna anser att resultatet är överförbart till andra skolor oavsett om skolan ligger i ett invandratätt område eller inte då problematiken finns i de flesta kommuner, oavsett demografiska aspekter.

I en kvalitativ studie gör forskaren en tolkning av data utifrån den förförståelsen och det perspektivet som forskaren har. För att läsaren av studien skall skapa en uppfattning av tolkningen är det viktigt att förförståelsen redogörs (Forsman & Wengström, 2017). Lundman & Hällgren Graneheim (2017) menar att förförståelsen innefattar förutfattade meningar, teoretisk kunskap men också egna erfarenheter. Förförståelsen är baserat på en föreställning som forskaren har av en företeelse som analyseras och kan öppna vägar för att finna djupare kunskap och förståelse.

Författarna hade en förförståelse då de båda var pålästa kring ämnet hederskultur och hur flickor kunde begränsas i sin vardag. Detta kunde ha lett till att författarna inte ställde tillräckligt med följdfrågor till deltagarna, men även att den neutrala hållningen hos författarna blev försvårad. Därför har analysprocessen utgått ifrån ett kritiskt förhållningssätt för att en så hög grad av neutralitet och objektivitet skall uppnås. Studien har även granskats av handledare och externt vid flera seminarietillfällen för ytterligare synpunkter och frågeställningar.

En ökad förförståelse hos författarna kan även ge en ökad insikt i vissa svar som gavs då ämnet som undersöktes ofta beskrivs i ombeskrivningar. Det kan vara svårt att sätta fingret på vad som är hederskultur och inte. En ökad kunskap ger en ökad förståelse för komplexiteten i ämnet och att man som informant inte behöver förklara fenomenet som efterfrågas är en fördel.

Pålitlighet och trovärdighet

Författarna hade inte någon erfarenhet sedan tidigare av att genomföra intervjuer. För att skapa en känsla av trygghet fick deltagarna själva uppge vilken dag och tid som passade för genomförandet av intervjun. Enligt Polit & Beck (2021) är det viktigt att informanterna upplever att den informationen som tas till vara och upplevs värdefull. Enligt Kvale & Brinkmann (2019) är målet med en kvalitativ studie att begripa den som blir intervjuad ifrån dennes individuella synvinkel av sin vardagsvärld, och därefter skapa en mening ur dess upplevelser. Forsberg & Wengström (2017) menar att vid genomförandet av en intervju är det betydelsefullt att den som blir intervjuad kan få uttrycka sina tolkningar och uppfattningar. Det är viktigt att intervjun sker ostört och i en lugn miljö.

Författarna var måna om att utföra intervjuerna på ett sätt där störande ljud eller annat som kunde distrahera deltagarna inte förekom. Intervjun inleddes utifrån en orientering då författarna frågade om ett samtycke om användning av inspelning. Då författarna gemensamt

inledde analysprocessen för att sedan fortsätta individuellt stärks pålitligheten och samstämmigheten. Författarna har arbetat textnära och detta styrks av de citat som ses i resultatet. Det ger en ökad transparens genom att läsaren ser informantens egna ord och även en vördnad mot informanterna, att deras egna beskrivningar och uppfattningar kom fram i resultatet.

Då intervjupersonerna har delat med sig av personliga erfarenheter kan en känsla av tomhet och oro uppstå när intervjun når mot sitt slut. För att minimera dessa känslor hos deltagarna kan en så kallad uppföljning ske genom att de som intervjuar frågar om det är något som vill tilläggas (Kvale & Brinkmann, 2019). Författarna avslutade intervjun med att fråga informanterna om det ville ta upp något mer om ämnet för att ge utrymme till ytterligare funderingar eller frågor som eventuellt uppkommit under intervjuns gång. Detta ledde ofta till samtal om saker som inte relaterade till ämnet men gav ett fint avslut och reflektion över rådande situationer i arbetslivet.

Som nämnts tidigare användes kvalitativ innehållsanalys enligt Hällgren Granheim och Lundman (2017) för analysering av datan. De transkriberade intervjuerna lästes i sin helhet naivt flera gånger av båda författarna för att få en känsla av resultatet. För att ge en ökad trovärdighet har författarna varit nära texten och utgått ifrån vad informanterna verkligen uttryckt. Författarna har med de resurser som finns för ett arbete på magisternivå och med den tidspress som funnits använt oss av 6 informanter. Resultatet av studien är i viss mån begränsad på grund av detta men författarna upplevde att datamättnad uppnåddes.

Tillförlitlighet

Författarna har tagit hänsyn till de etiska aspekterna rörande forskning enligt Helsingforsdeklarationen och utfört den etiska egengranskningen enligt riktlinjer för examensarbete från Högskolan Väst på avanceradnivå. Deltagna var informerade skriftligt och muntligt om att deltagande var frivilligt och kunde avslutas under hela processen utan att orsak uppgavs. Eftersom studiens syfte kan upplevas som ett känsligt ämne som väcker mycket känslor och åsikter valde författarna att bifoga intervjufrågorna på förhand. Detta kan ha bidragit till att frågor redan bearbetas av intervjupersonerna och svaren kunde därmed vara förberedda sedan innan och delar av information kan därav ha utelämnats. Det kan även ha gett informanterna en tid att reflektera över denna svåra problematik och väckt minnen av upplevelser som de senare delade med författarna. Ingen av deltagarna uttryckte att det var känslomässigt påfrestande att prata om tidigare erfarenhet av att möta flickor som lever i en

hederskultur, snarare uttryckte de att detta är ett viktigt, svårt ämne samt att det behövs mer kunskap och en öppnare dialog kring problematiken. Hur covid-19 pandemin påverkat skolsköterskornas arbete togs ej upp under intervjuerna i större utsträckning än att det nämnades. Författarna anser att det hade varit viktigt att bedriva ytterligare forskning om detta ämne och belysa vikten av skolsköterskors arbete för att främja hälsa och välbefinnande hos flickor som lever i en hederskultur.

Slutsats

Skolsköterskans erfarenheter av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur visade sig vara det cirkulära och transitionsorienterade arbetssätt som skolsköterskan intar, som innebär att arbeta med hälsofrämjande insatser utifrån en struktur med de tre komponenterna: att identifiera flickor som lever i en hederskultur, att ge stöttning till flickorna, och att samarbeta med andra aktörer.

Klinisk tillämpning och förslag på vidare forskning

En skolsköterska måste besitta kunskap om hederskultur och dess problematik och Socialstyrelsen (2014) beskriver även att all vårdpersonal måste besitta kunskap om hedersproblematik för att kunna bemöta individer som är utsatta. Denna studie skulle kunna bidra med ytterligare kunskap om ämnet hederskultur, och skolsköterskan tillsammans med elevhälsan kan identifiera och hjälpa utsatta flickor. Vikten av att identifiera, stötta och samverka kan hjälpa skolsköterskorna i deras dagliga arbete. Det första steget är att få reda på att en person är utsatt för hedersproblematik och då måste bemötandet genomsyras av förståelse och lyhördhet. Denna kunskap måste finnas hos både socialtjänst och häls -och sjukvård för att kunna erbjuda individen den hjälp och stöd som han eller hon har rätt till. Vidare forskning behövs om hur utbredd hedersproblematiken är inom skolan, även forskning om hur skolsköterskan kan arbeta hälsofrämjande för att hjälpa utsatta flickor.

Referenser

Alizadeh, V., Hylander, I., Kocturk, T., & Tornkvist, L. (2010). Counselling young immigrant women worried about problems related to the protection of family honour- from the perspective of midwives and counsellors at youth health clinics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24(1), 32–40.

<https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1111/j.1471-6712.2009.00681.x>

Alizadeh, V, Törnkvist, L & Hylander, I (2011). Counselling teenage girls on problems related to the “protection of family honour “ from the perspective of school nurses and counsellors. *Health and Social Care in the Community*, 19(5), 476-484.

<https://doi.org/10.1111/j.1365-2524.2011.00993.x>

Baianstovu, R (2017) Heder -hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete Studentlitteratur

Borup, I K (2012) Hälsosamtal och hälsokommunikation. I E. Clausson & S. Motberg, (Red.) *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (s137-152) Studentlitteratur.

Burke, L & Miller, M (2001) Phone Interviewing as a Means of Data Collection: Lessons Learned and Practical Recommendations. *Forum: Qualitative Social Research Sozialforschung*, 2(2). <https://doi.org/10.17169/fqs-2.2.959>

Danielsson, E (2017). Kvalitativforskningsintervju. I M. Henricsson (Red.) *Vetenskaplig teori och metod från idé till examination inom omvårdnad*. (uppl. 2, s 143-154). Studentlitteratur.

Dahlberg, K & Segesten, K (2013). *Hälsa & vårdande i teori och praxis*. (uppl 1). Natur och kultur.

Einberg, E & Wilhsson, M (2019). Elevhälsan skall vara en promotiv insats för barns hälsa. I Bringsen, Å & Lindström Nilsson, P (red.) *Hälsopromotion i teori och praktik-olika arenor och målgrupper*. (s. 90).

Elevhälsa (2020) Skolverket, (2020-10-28) Elevhälsa <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa>

Etikprövningslagen -Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Riksdagen.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

Folkhälsomyndigheten (2020) Statistik om psykisk hälsa bland barn och ungdomar.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/barns-psykiska-halsa/>

Forsman, C & Wengström, Y (2017). *Att göra systematiska litteraturstudier*. (Uppl. 2). Natur och kultur.

Ghadimi, M. (2016) ”Om kravet på oskuld. En studie av flickors respektive pojkars föreställningar”, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 14(1).

doi: 10.3384/SVT.2007.14.1.2593.

Ghadimi, M & Gunnarsson, S. (2019). *Ung 018. En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala*. TRIS-Tjejers rätt i samhället.

<https://static1.squarespace.com/static/5bea92c270e8027e5843b891/t/5c764a40a4222f2f1ec35c23/1551256138834/UNG+018+-+En+kartl%C3%A4gning+av+hedersrelaterat+v%C3%A5ld+och+f%C3%B6rtryck+i+Uppsala.pdf>

Golsäter, M & Enskär, K. Elevcentrerade hälsosamtal. I E. Clausson & S. Motberg, (Red.) *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (s153-172) Studentlitteratur.

Granheim, U.H & Lundman, B (2003) Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2) 105–112.

<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>

Hedersförtryck.se (2021-05-21) <https://www.hedersfortryck.se/>

Hennink, M, Hutter, I. & Bailey, A. (2020) *Qualitative research Methods* (2th ed.) Sage Publications.

Hussein, J (2019) Min bror köper omoderna kläder till mig -om barnen och de unga som växer upp i en hederskultur. I Y. Mårtens, (Red.) *Vi måste börja med barnen*. (s 80-96) Ordfront

Hussein, J (2017). *Heder och hedersvåld berättelser, fakta, fördomar*. Bokförlaget Korpen.

Hwang, P & Nilsson, B (2019). *Utvecklingspsykologi* (uppl 4). Natur & Kultur.

Johannessen, B., Hoie, M., Haraldstad, K., Helseth, S., Fegran, L., Westergren, T., Slettebø, Å., & Rohde, G. (2020). School nurses' and teachers' perceptions of pain in young immigrants living in Norway. *International Journal of Migration, Health & Social Care*, 16(1), 1–11. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1108/IJMHS-01-2019-0005>

Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Hedersrelaterat våld och förtryck*.

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck>

Kjellström, S (2017). Forskningsetik . I M. Henricsson (Red.) *Vetenskaplig teori och metod från idé till examination inom omvårdnad*. (uppl. 2. s. 57-80). Studentlitteratur.

Kvale, S & Birkman, S (2019). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Uppl.3). Studentlitteratur.

Lundman, B & Hällgren Graneheim, U (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I M. Granskär, & B. Höglund Nielsen (Red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Studentlitteratur. (uppl 3:2, s 219-233)

Meleis, A I (2010) *Transitions Theory: Middle-Range and Situation-Specific Theories in Nursing Research and Practice*. Springer Publishing company

- Meleis, A. I., Sawyer, L. M., Im, E.-O., Messias, D. K. H., & Schumacher, K. (2000). Experiencing Transitions: An Emerging Middle-Range Theory. *Advances in Nursing Science*, 23(1), 12–28. 10.1097/00012272-200009000-00006
- Morberg, S (2012a) Skolsköterskans profession. I E. Clausson & S. Motberg (Red.) *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (s 45-56) Studentlitteratur.
- Morberg, S (2012b) Skolsköterskans och skolläkarens uppdrag och ansvarsområde. I E. Clausson & S. Morberg (Red), *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (s. 31-43). Studentlitteratur.
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2011) *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige – en kunskaps- och forskningsöversikt*. Edita Västra Aros
- [http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/486/nck-rapport-kvinnlig-omskarelse-konststympning-i-sverige-2011-1.pdf#_utma=1.785640121.1612183575.1612183575.1619286961.2&_utmb=1.5.10.1619286961&_utmc=1&_utmx=-&_utmz=1.1619286961.2.2.utmcsr=google|utmccn=\(organic\)|utmcmd=organic|utmctr=\(not%20provided\)&_utmv=-&_utmk=12964663](http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/486/nck-rapport-kvinnlig-omskarelse-konststympning-i-sverige-2011-1.pdf#_utma=1.785640121.1612183575.1612183575.1619286961.2&_utmb=1.5.10.1619286961&_utmc=1&_utmx=-&_utmz=1.1619286961.2.2.utmcsr=google|utmccn=(organic)|utmcmd=organic|utmctr=(not%20provided)&_utmv=-&_utmk=12964663)
- Norberg, K & Törsén, M (2013). In the name of honor: Swedish school leaders experiences of honor-related dilemmas. *Journal of Educational Administration*. (51) 6. 855-867. <https://www-emerald-com.ezproxy.server.hv.se/insight/content/doi/10.1108/JEA-08-2012-0090/full/html>
- Polit, D.F. & Beck, C.T. (2021). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice*. (11th ed.). Philadelphia Wolters Kluwer.
- Regeringskansliet (2020) Barnkonventionen som lag. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionen-som-svensk-lag/>
- Regeringskansliet (2017). Regeringens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/02/regeringens-arbete-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>
- Riksföreningen för skolsköterskor & svensk sjuksköterskeförening (2016) Kompetensbeskrivning för skolsköterska inom elevhälsans medicinska insats, EMI. EMI. <https://www.swenurse.se/download/18.9f73344170c003062321f2/1584104316191/Kompetensbeskrivning%20f%C3%B6r%20sjuksk%C3%B6terskor.pdf>
- Rúna í Bajanstovu, Sofia Strid, Hanna Cinthio, Emmie Särnstedt Gramnaes och Jan-Magnus Enelo (2019). *Heder och samhälle Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. (Rapport nr. 17). [HYPER//goteborg.se/wps/wcm/connect/9aef6cf4-6df7-4396-99b3-f003522ab962/Heder+och+samhalle_2019.pdf?MOD=AJPERES](https://goteborg.se/wps/wcm/connect/9aef6cf4-6df7-4396-99b3-f003522ab962/Heder+och+samhalle_2019.pdf?MOD=AJPERES)
- Samarasinghe, K (2017) Att leva i kulturell transition. I Benzein, E, Hagberg, M & Saveman, B-I (Red) *Att möta familjer i nom vård och omsorg*. (s 139-151) Studentlitteratur

Samarasinghe, K, B. Fridlund & B. Arvidsson (2006) Primary Health Care Nurses' conceptions of involuntarily migrated families' health. *International Nursing Review*, 53 (4) p 301-307. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1111/j.1466-7657.2006.00498.x>

Sandman, L & Kjellström, S (2018). *Etikboken - etik för vårdande yrken*. Studentlitteratur AB.

Schlytter, A & Rexvid, D (2016) *Mäns heder – att vara både offer och förövare*. Studentlitteratur

Skollag (2010) Utbildningsdepartementet https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket (2020) Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter <https://www.skolverket.se/getFile?file=4015>

Socialstyrelsen (2019) Ett liv utan våld och förtryck Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-3-17.pdf>

Socialstyrelsen (2015) Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning En uppskattning av antalet

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-1-32.pdf>

Socialstyrelsen. (2014). Vänd dem inte ryggen – Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2014-1-6.pdf>

Socialstyrelsen (2007). Frihet och ansvar – En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma – Allmänna tendenser med fördjupad analys kring utsatthet för kränkande behandling, hot och/eller våld, särskilt hedersrelaterat våld från nära anhöriga.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2007-131-27_200713127_rev.pdf

SOU – Statens Offentliga Utredningar (SOU 2010:84) Hedersrelaterad problematik i skolan – en kunskaps- och forskningsöversikt. Erlanders <https://www.regeringen.se/49b716/contentassets/71699e859ddb4d74a037f1c3903f584d/hedersrelaterad-problematik-i-skolan---en-kunskaps--och-forskningsoversikt-sou-201084>

SOU- Statens Offentliga Utredningar (SOU 2018:69) Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet. Erlanders.

<https://www.regeringen.se/4a53b6/contentassets/1211a212d9104bdc9a1eab2e160da99e/okat-skydd-mot-hedersrelaterad-brottslighet-sou-201869>

Kvale, S & Brinkmann, S (2019). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur 2014.
<https://data.riksdagen.se/fil/B167F4E2-3054-478F-8797-81F2E8D3DC17>

Sundler, A. J. , Whilson, M., Darcy, L., & Larsson, M. (2021). Swedish School Nurses' Experiences of Child Abuse. *Journal of School Nursing*, 37(3), 176-184.

<https://doi.org/10.1177/1059840519863843>

TRIS - Tjejers rätt i samhället (2021-05-21) <https://www.tris.se/>

Unicef. (2020). Barnkonventionen. (2021-02-01) <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Wahlström, E., Harder, M., Granlund, M., Holmström, I. K., Larm, P., & Golsäter, M. (2020). School nurses' self-assessed cultural competence when encountering children of foreign origin: A cross-sectional study. *Nursing & Health Sciences*, 22(2), 226–234.

<https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1111/nhs.12663>

Werbner, P. (2005). Honor, shame and the politics of sexual embodiment among South Asian Muslims in Britain and beyond: An analysis of debates in the public sphere. *HAGAR: Studies in Culture, Polity & Identities* 6 (1), 25-47. Wiklund, L (2003). *Vårdvetenskap i klinisk praxis. Natur och kultur*.

<http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.server.hv.se/eds/detail/detail?vid=0&sid=d14a5efe-327e-444c-8ec9-99e493ea9b34%40sdc-v->

World Medical Association (2018) WMA Declaration of Helsinki –Ethical principles for medical research involving human subjects. World Medical Association.

<https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

Bilagor

Bilaga I - Förfrågan till berörd verksamhetschef

Förfrågan till berörd verksamhetschef angående skriftligt godkännande av genomförande av intervjuer med skolsköterska på er verksamhet.

Vi är två på studerande på programmet distriktsköterska med inriktning folkhälsa på Högskolan Väst. I utbildningen ingår att skriva ett fördjupningsarbete/magisteruppsats. Vi skriver till dig för att vi söker skolsköterskor att intervjua till detta arbete. För att kunna fråga dem om de skulle vilja delta behöver vi först ditt tillstånd att få ställa frågan till dem om de vill medverka eller inte.

Vår studies syfte är att beskriva skolsköterskors erfarenhet av att arbeta med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor i grundskolan. Genom att belysa ämnet kan kunskapen om ämnets komplexitet öka, vilket leder till att förståelse för skolhälsovårdens hälsofrämjande insatser och skolsköterskor roll i detta arbete.

Vi önskar att intervjua skolsköterska/skolsköterskor inom er verksamhet. Intervjuerna kommer ske enskilt över telefon alternativt ett fysiskt möte under februari/mars månad. Intervjuerna kommer att spelas in och intervjun beräknas pågå cirka 60 minuter. Informanterna bör ha erfarenhet av att arbeta med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor i grundskolan. Vid möjlighet till intervju kommer tid, plats och datum bestämmas gemensamt.

Allt som sägs under intervjun kommer att hanteras konfidentiellt där endast författarna har tillgång till materialet. När materialet från de olika intervjuerna skrivs ut i uppsatsen så kommer inga orter, platser eller namn att nämnas i texten. Allt kommer att maskeras så inga platser eller människor kommer att kännas igen på något sätt. De inspelade intervjuerna kommer att raderas efter studien godkänts vid examination kommer att raderas efter studien godkänts vid examination. Deltagande i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst och utan skäl under hela studien.

Studien genomförs av studenter:

Studentens namn mail telefonnummer

Studentens namn mail telefonnummer

Vi önskar svar på förfrågan om deltagande i studien via mail, och även ett godkännande av medverkan till studien till någon av ovanstående mailadress. Vid frågor eller funderingar vänligen kontakta oss eller nedanstående handledare.

Handledare: Henrik Eriksson, Professor vid Högskolan Väst

Bilaga II - Information till deltagare

Med detta brev vill vi fråga dig om du önskar delta i vår studie. -Studiens syfte är att beskriva skolhälsovårdens insatser och skolsköterskor roll i arbetet med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor i grundskolan.

Hederskulturen är närvarande i många delar av dagens samhälle. Flickor som lever i en hederskultur får ofta sin uppväxt präglad av minskad självständighet och de blir begränsade i sin vardag i varierande utsträckning.

Denna studie är på magisternivå och ingår i programmet distriktsköterska med inriktning folkhälsa på Högskolan Väst. Intervjuerna kommer ske enskilt över telefon alternativt ett fysiskt möte under februari/mars månad. Vi utgår ifrån en semistrukturerad intervjumall. Intervjuerna kommer att spelas in och intervjun beräknas pågå cirka 60 minuter. Du bör ha viss erfarenhet av insatser och arbete med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor som en del av ditt hälsoarbete. Vid möjlighet till intervju kommer tid, plats och datum bestämmas gemensamt. Du som deltagare bestämmer om mötet sker fysiskt eller över telefon. Aktuella frågor finns längre ner i dokumentet.

Vad som sägs under intervjuerna kommer att hanteras konfidentiellt där endast författarna har tillgång till materialet. När materialet från de olika intervjuerna skrivs ut i uppsatsen så kommer inga orter, platser eller namn att nämnas i texten. Allt kommer att maskeras så inga platser eller människor kommer att kännas igen på något sätt. De inspelade intervjuerna kommer att raderas efter studien godkänts vid examination kommer att raderas efter studien godkänts vid examination. **Deltagande i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst och utan skäl under hela studien.**

Studien kommer presenteras som magisteruppsats vid Högskolan väst och genomförs av 2 studenter:

Studentens namn:

E-post:

Vi önskar svar på förfrågan om deltagande i studien via mail, och även ett godkännande av medverkan till studien till någon av ovanstående mailadress. Vid frågor eller funderingar vänligen kontakta oss eller nedanstående handledare.

Tacksam för svar senast xx xx xx

Handledare: Henrik Eriksson, Professor vid Högskolan Väst

Samtycke för medverkan i studien med syftet: skolhälsovårdens insatser och skolsköterskor roll

i arbetet med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor i grundskolan ges via mail.

Jag har fått information syfte, datainsamlingen samt hur datan behandlas under studien och efter studien. Jag har fått information om att deltagandet är frivilligt och kan närsomhelst under studiens gång avbryta mitt deltagande utan att förklara varför.

Intervjuguide till projektet: skolhälsovårdens insatser och skolsköterskor roll i arbetet med hedersnormer och hedersproblematik i relation till flickor i grundskolan

Beskriva skolsköterskans erfarenheter av att möta flickor i grundskolan som lever i en hederskultur.

Bakgrundsfrågor:

1. Hur länge har du jobbat inom elevhälsan som skolsköterska?
2. Hur ser du på elevhälsoteamets roll i det hälsofrämjande arbetet, i allmänhet?
3. Hur ser du på elevhälsoteamets hälsofrämjande arbete i relation till flickor och flickors utveckling?

Frågor kopplade till syftet:

4. Vad är dina erfarenheter av att möta flickor som lever i en hederskultur?
5. I vilka situationer uppmärksammas problem relaterat till flickor?
6. Hur hanteras dessa situationer inom elevhälsan och vilken roll har skolsköterskan?
7. Vilka insatser/stöd finns i er verksamhet för flickor som lever i en hederskultur?
8. Får anställda inom elevhälsan utbildning/fortbildning inom dessa frågor?
9. Finns det något annat du vill lägga till i det här ämnet, som ännu inte berörts i samtalet?

Eventuella följdfrågor:

Kan du ge ett exempel..

Vill du utveckla..

Hur menade du där..

Tack för medverkan!

Högskolan Väst

Institutionen för hälsovetenskap, 461 86 Trollhättan

Tel 0520-22 30 00

www.hv.se